

Kazsimér Andrea

GYERMEKSZEMMEL¹

Egy légy zümmög az ablaküvegen. A gyerek úgy tud rácsodálkozni erre a számunkra semmitmondó történetre, olyan kíváncsian fogadja be, ahogyan csak az ámul el, aki még nem tudja, hogy a tiszavirág valójában nem is növény, hanem egy állat. Eső után guggol a víztócsa előtt, és egy bottal kavargatja. Egyszerűen lebilincseli a látvány. A gyerek számára ez nem semmiség, nem is véletlen, hanem mint történet fantasztikus. Hiányos tapasztalataival, hézagos tudásával ismerkedik a világgal.

A gyerekek világa közel három éve foglalkoztat igazán. Minden érdekel, ami velük, és lelki világukkal kapcsolatos.

Miért nincs bennük semmilyen veszélyérzet? Miért szeretik az egyik embert, s miért nem a másikat? Miről álmodnak; miért boldogok és miért boldogtalanok? Milyen ösztöneik vannak? Miért szeret uralkodni az egyik, engedelmeskedni a másik? Ezek a tulajdonságok mind emberiek, és ugyanúgy benne vannak eme csöppnyi lényekben, mint bármelyik más felnőtt emberben.

Van három unokatestvérem. Két fiú, az egyikük 6 éves (Márk), a másik 1 éves (Patrik), és egy 3 éves kislány (Karina). Születésük óta, szabadidőmben velük vagyok. Sokat vigyázok rájuk, és ekkor lehetőségem nyílik megfigyelni mozdulataikat, ösztöneiket, vágyaikat. A dolgozatomban szereplő példák is, mind az együtt töltött idő alatt születtek. Sokat forgattam és tanulmányoztam Mérei Ferenc: Gyermeklélektan című könyvét, amely alátámasztotta az általam megfigyelt példákat. Születésük pillanatától, minden héten, minden hónapban történtek megfigyelhető változások.

A kezdet

A születés a legnagyobb változás az életben, a létfeltételek teljes fordulata. Az embernél azonban hosszú időbe telik, míg idegrendszere követi ezt a változást, és megéri arra, hogy az új környezetét felfogja, és alkalmazkodjék hozzá.

Az újszülöttet emberek és tárgyak veszik körül, új ingerek érik: fény, hang, változó hőmérséklet. A környező világhoz anyagszerével már alkalmazkodik is, hiszen lélegzik benne, de alig viszonyul még hozzá másként, mint a magzati lét biológiai körülményeihez.

Megszületik a gyerek, világra jön. A napnak mintegy 90%-ában alszik, szendereg. Amikor ébren van, szoptatják, fürdetik, tisztába teszik. Ezen kívül – amint ezt

¹ Kazsimér Andrea ezzel a dolgozatával 2006-ban a Természet Világa című folyóirat XVI. Természet-tudomány Diákpályázatán az Orvostudományi kategóriában II. díjban részesült.

megfigyeltem – kötetlen ébrenléte (amikor nem etetik, nem fürdetik stb.) az első napokban mindössze 14 perc, s még az első hónap végén is csak napi 24 perc.

A szopó mozgás a gyermeknek veleszületett viselkedési mintája: feltétlen reflex, az emberi idegrendszerben örökletesen lefektetett készség. Kimutatták, hogy már magzati állapotban is megvan, s minden életképes újszülöttnél megtalálható.

Négyhónapos korban gazdagabb lesz a szopó mozgás feltételrendszere. Az új tényező az anya hangja. A megszokott táplálkozási helyzetben a gyerek hallja, hogy anyja vagy gondozónője beszél hozzá. Az ötödik hónapban már az anya hangja önmagában, táplálkozási, testtartási és látási inger nélkül is kiváltja a szopó mozgást. Ez a velünk született, kezdetben merev, pusztá érintéssel is kiváltható reakció összetett viselkedési formává alakult át.

Ez a fejlődésmenet nemcsak a szopó mozgásra jellemző, hanem a csecsemő minden megnyilvánulására. A vele született reakciós mód feltételekhez kapcsolódik hozzá; a reakciók az ingerzóna szűkülése révén ökonomikusabbak lesznek; a táplálkozási helyzet kiemelkedő feltétellel válik, ezzel megnő a viselkedésben a tapasztalás szerepe; az érzékelés fejlettebb formái, a távolabbról ható érzés és hallás fokozatosan fölébe kerekednek a tapintásnak és a mozgásérzékelésnek.

További feltétel – a személyesség, a kapcsolat az anyával, mint azzal a személlyel, aki gondját viseli. A személyes kontaktus egyik megbízható jele a differenciált mosoly. Egy idegen felnőtt a csecsemő fölé hajol. Rámosolyog, bölíngat, majd hirtelen visszahúzódik (kilép a gyerek látóköréből), és az anya lép a helyébe. Az anya éppen úgy mosolyog, mint előzőleg az idegen, s pár pillanat múlva szól is a gyerekekhez. A harmadik hónap kezdetén a csecsemő jellegzetes reakciója ilyenkor az, hogy mindkettőjükre egyformán, szinte gépiesen rámosolyog. Egy-két héttel később azonban a két különböző személy mosolyát már különbözőképpen viszonozza. Az idegenre vagy egyáltalán nem mosolyog vissza, vagy ha mégis, akkor sem azonnal, hanem csak bizonyos idő múltán. Anyjának viszont mosollyal felel, azonnal, még mielőtt az beszélne hozzá. Ez a jól megragadható, éles eltérés mutatja, hogy a csecsemő reakciójában megjelent a személyhez kötött differenciálás.

A tárgy független lesz szemlélőjétől

A manipulációs viselkedésnek magában kell foglalnia azt, hogy a labda, ha kicsúszik a kezemből, ha elgurul, és nincs a látótérben, ugyanaz a labda marad, mint amikor a kezemben tartottam, hogy nem a labda változott meg, hanem a helyzet.

A 3 hónapos Márk az ágyban fekszik. Egy csörgőt, egy babát, bármilyen tárgyat mozgatok előtte, szemével követi. Amint azonban kivesszük a látótérből, nem keresi, szeme nem mozog tovább a tárgy eltűnésének irányába; tekintete megváltozik. Ez azt jelzi, hogy a tárgy csak addig van, csak addig létezik számára, amíg látja, s amint eltűnt, nincs többé. Mintha az ő számára a világ helyzetekből állna, képekből, amelyek megjelennek és eltűnnek, jelenlétükkel esetleg örömet is szereznek, de csak addig

vannak, amíg jelen vannak. Amit lát, az indíték lehet a cselekvésre: szemmel követi, de csak addig, amíg a látóterében van.

Négyhónapos kor után enyhe változás figyelhető meg a gyerek viselkedésében. Ha csörgőjét egy kendővel letakarom, miközben éppen nézi, nem keresi többé. A letakart, a nem látható csörgő nincs. De amint a kendőt fölemeljük, figyelme azonnal ráirányul, visszatér hozzá. A tárgyak már nemcsak felbukkannak és eltűnnek, hanem vissza is térhetnek. Az élménysor epizódjai egymáshoz kapcsolódnak, és van emlékezet megfélemlőjük. Van már valami, amit ráismerésnek mondhatunk. Nyolchónapos kora körül ismét változást észleltem. Egy tárgyat, amely a gyerek érdeklődését felkeltette, észrevétlenül a párnája alá csúsztatok. Majd amikor biztosan odafigyel, feltűnő módon előveszem, felmutatom, s ha a tekintete rögződött rajta, lassan elkezdem mozgatni, átvezetem a látómezőn, és a másik oldalon egy párna alá csúsztatom. A gyerek jól látja, amit csináltam. Keresni kezdi a tárgyat. De hol keresi? Nem ott, ahol eltűnt, hanem ott, ahol megjelent. Nem azon az oldalon, ahova a szeme láttára eldugtam, hanem a másik oldalon: ott, ahonnan elővettem. A tárgy mint az érzékelteitől független létező még nincs a számára. Valójában egy helyzetet ismétel meg, egy cselekvést végez el újra.

Nagyjából a 15-16. hónapig észleltem, hogy a helyzetnek, a cselekvésnek a felidézése gyakran fontosabb még, mint a tárgy, amelyre a viselkedés irányul. Addig a gyerek az elrejtett tárgyat ott kereste, ahol egyszer már sikerült megtalálnia, ahol a tapasztalat – a cselekvés eredménye – megerősítette a kereső viselkedést. Kb. a 16. hónaptól kezdve, amikor a tárgyat keresi, nem egy régebbi cselekvést ismétel meg, hanem maga a tárgy vezérli: ott keresi, ahová eldugták, ott mutatja, ahol éppen van.

Ezek a vizsgálatok valószínűsítik azt a feltevést, hogy a tárgy mint gondolkodási kategória – s éppen így a többi kategória: tér, idő, mennyiség, sebesség, mozgás stb. – nem velünk született. Kialakulása jól követhető folyamat.

A beszéd kialakulása

Az újszülött első hangjai élesek, tagolatlanok. Magánhangzók – hosszú, elnyújtott á, oáá, áooo -, amelyek gyakran keverednek „h” hangokkal. A hangadás még sokáig nem önálló megnyilvánulás, hanem egy globális reakciónak a része. A gyerek a helyzetváltozásra egész testével felel. Akár egy kellemetlen állapotot, akár a jó érzést kíséri a hangadás, általában együtt jár rugdalózással, kapálózással, az izomfeszültség változásával. Sem a hangadás, sem a globális reakció, amelynek része, nem tekinthető szándék kifejezésnek. A csecsemő semmit nem közöl, nem hív segítséget – él. S életmegnyilvánulásainak a környezetet jelentést ad.

A harmadik hónap végéig semmi sem mutat arra, mintha a gyerek összefüggést élné meg hangképző mozgásai és a saját hangjai között, amelyeket hall. A különbség a harmadik hónap vége felé kezd megmutatkozni. Ekkor a halló csecsemő már kezdi fölfedezni a kapcsolatot hangképzése és hallása között. Mintha már odafigyelne a

saját hangreakciójára, mintha meghallaná önmagát. Ezt az mutatja, hogy elkezd utánozni a saját hangját.

Kezdetét veszi a játék a hangképzéssel, a gagyogás, amely a 4-5. hónaptól kezdve a mászás kezdetéig a gyerek egyik kedvelt tevékenysége.

Öt-hat hónapos korában az a tapasztalatom, mintha értené, ha a nevéen szólítják, vagy ha azt kérdezzük tőle, hol a csörgő, hiszen odafordul.

Nyolchónapos kortól kezdve ilyen kérdéseket, felszólításokat kap a gyerek: „Hol van apa?” „Mutasd a füledet!” „Tapsolj!” A gyerek rámutat a papájára, megmutatja a fülét, tapsol. Megérti a kérdést és felszólítást, de csak egy bizonyos helyzetben. Ha ezen bármit változtatnak, ha a gyereket egy másik szobába viszik át, ha másképpen tartják, ha más személy mondja, vagy akár ugyanaz a személy, de más hanghordozással, már nem érti meg.

Az ingereg्यüttes különböző összetevői fokozatosan lemaradoznak. A 9. hónap végén a gyerek már testhelyzettől függetlenül hatja végre a felszólításokat, a 10. hónap végén pedig már sem a megszokott környezetre, sem a megszokott személyre nincs szüksége ahhoz, hogy az ismert felszólításokat megértse. Egyéves korában érti meg a gyerek ezeket a felszólításokat pusztán a szó jelentése alapján, minden körülménytől, az ingereg्यüttes bármely összetevőjétől, még a hanghordozástól is függetlenül. Az így kialakult beszéd kezdetben egyszavas mondatokból áll. A környezet azért érti meg őket, mert a mozdulat és a mimika is segít. A második életév második felében ugrásszerűen meggyorsul a beszéd fejlődése. A gyerekek megjön a beszélkedve. Mintha rájönne arra, hogy a beszéd is eszköze a kapcsolatteremtésnek. Két és fél esztendőskorokban a gyerekek többnyire rendelkeznek azzal a beszédképességgel és szókinccsel, amellyel közvetlen környezetükben elboldogulnak, közvetlen igényeiket ki tudják fejteni, és kapcsolatot tudnak teremteni.

A gyermeki beszéd egyik jellegzetessége az önkényes jelentésadás. A gyerek eltanul szavakat, mert hallja őket, egyeseket közülük nem ért. De a beszédéről való tapasztalatai már rávezették arra, hogy a szónak jelentést kell tartalmaznia, különben nem szó.

Megfigyeléseim önkényes jelentésadásra:

1. Karina két és fél éves korában „ráléptél” helyett ezt mondja: „rélábtál”. A cselekvést, amelyre utal, lábbal csinálják, a láb a számára találóbb, mert ismertebb, mint a „lép”, s ráadásul az á meg az é hangzókat is megtartja.

2. Márk jelenlétében elhangzott, hogy valaki „pszichopata”. Erre a kisfiú: „Nagy-mama, én is egy pici hópata vagyok?” Egyetlen ismeretlen szóba három ismerős jelentést vitt bele.

3. Szintén Márk hallotta azt a nevet, hogy „Élmunkás-híd”. Azonnal „tudta” a szó jelentését: „élmunkás” = élnek a munkások.

A gyermeki beszédnek ezekben a különös fordulataiban, amelyeken mi sokszor mosolygunk, igazi értelmi erőfeszítést ragadhatunk meg. A gyerek számára nincsenek, nem lehetnek értelmetlen szavak. Minden szónak értelmet kell adni, az addigi tapasztalatainak megfelelő hiteles jelentést.

Az éntudat kialakulása

A csecsemő számára nincs én és nem-én. Ha a keze eltűnik a látótéréből, ezt valószínűleg ugyanúgy éli meg, mint ha a csörgője vagy akár az anya arca tűnik el. Lassan, fokozatosan ráeszmél arra, hogy ha a kezét a szeméhez közelíti, akkor látja, ha távolítja, nem látja.

Három hónapos kora körül a kezét nézi, mozdulatait fürkészi, ugyanezt csinálja néhány hónappal később a lábával. Nyomon követhetjük, ahogyan lassanként feldereng benne, hogy ő maga az, aki a kezét vagy a lábát fölemeli. Az én és a külvilág különválasztásában a személyiség felfedezése egy másik embernek a közvetítésével történik. A személy jelentőségét az én felismerésében alátámasztja az a tapasztalat is, hogy a gyerek a tükör előtt előbb a tükörben látott más személyek iránt érdeklődik, őket ismerte fel (kb. 10 hónapos korában), s megfigyeltem, hogy csak az első életév vége felé veszi észre és szemléli érdeklődéssel önmagát a tükörben. Tehát már az első életévben megfigyelhető, hogy egy másik személynek a pusztja jelenléte érzelmi feszültséget vált ki a gyerekből. Ezekben az esetekben a másik nem csinál semmit, csupán jelen van, s ez a jelenlét elegendő ahhoz, hogy a gyerek viselkedése megváltozzék. Magatartásában valamilyen éberségi mozzanat jelenik meg. Ez a másik jelenlétére irányuló éberség, a prestancia reakció. Az, hogy a másik jelenléte feszültséget válthat ki belőlem, azt jelzi, hogy „én én vagyok”: a másikhoz viszonyítva tudom magamat.

Sokszor játszottam unokatestvéreimmel páros játékokat, amelyeknél jól megfigyelhető, hogy a szerepek váltakoznak. Hol a gyerek gurítja el a labdát, hol visszagurítom neki, hol ő bújik el a kendő mögött, és őt kell megkeresni, hol meg én bújok el, és ő keres meg. Kb. kétéves korában, ha egy cselekvést kezdeményez, pl. odanyújt egy kockát, különös örömmel fogadja, ha visszaadom neki, és azonnal játékként folytatja az adogatást. Egyazon élményét „oda-vissza” éli át: adja vagy kapja, cselekszi vagy elszenved. S így mintegy begyakorolja, hogy a szerepek váltakozhatnak, de a szereplők különülnek: én és a másik.

Ebben az időszakban figyelhető meg, hogy a gyerek magában beszél. Beleéli magát a másikba. Itt is váltogatja a szerepeket.

Az én-élmény társas eredetű, a másikkal való kapcsolatból születik, a másiknak a közvetítésével.

Utánzás, azonosítás

Az utánzás szakadatlan folyamat a kisgyerek életében. Állandóan utánoz: játék közben a kutyát, az oroszlánt, az óvó nénit, az orvost meg a beteget, a vevőt meg az eladót, a kalauzt, a sofőrt meg a pilótát. Az utánzás segítségével jobban megérti a világot.

A harmadik életév kezdetétől fogva a kisgyerek túlnyomórészt viselkedésmódokat vesz át. Mozdulatokat, mimikát, hanghordozást és szavakat utánoz. Ezzel egész

cselekvésegységek, magatartási formák jelentését, érzelmi töltését sajátítja el. Felteszi a papa szemüvegét, kalapját, hurcolja az aktatáskáját, belebújik anyja magas sarkú cipőjébe, abban járkal a lakásban, illegeti magát a nővére kabátjában. „Újságot olvas”, „borotválkozik”, ceruzával befesti a szemöldökét, „cigarettazik”. A gyerek nagyon gyakran utánozza közeli környezetének tagjait, elsősorban szüleit, testvéreit, tehát olyan személyeket, akikhez erős indulati kötélék fűzi.

A második-harmadik életévben az utánzásnak és az azonosításnak az érzelmi feszültsége révén a mozdulatok, a gesztusok komplex helyzeteket fognak össze, így velük együtt egész élményegységeknek marad vissza a belső megfelelője. Ezt nevezik gyermeklélektanban sémának. Élmények maradványa, indulatokkal terhes, hangulatilag színezett, kellemes vagy kellemetlen érzelmek szövik át. A felnőtt képzeletében is megjelennek néha ilyen hangulati elemekből álló emlékezeti egységek. Ha pl. kimerült, elcsigázott emberekről olvasok. A szöveget követő belső képsor mintha elmosódna, mintha sajogna a hátam, izmaim elernyednének, meggörnyednék, érzem a pihenés vágyát. Élménymaradványt idézett fel bennem.

A 2-4 éves gyerek tudatában ezek idéződnek fel, ezekben gondolkodik a gyerek. Egy alkalommal, a hároméves Karina ült előttem a szőnyegen. Kezével dörzsölte a másik karját, közben örömteljesen fel-felsikongatott. Látszott, hogy jól érzi magát. Egy idő múlva ezt mondta nekem: „A nagy kádban fürdök”. Akkortájt néha már a „nagy” kádban fürdött, és ezt nagyon szerette. Ennek a helyzetnek a sémáját idézte fel. A mozdulatokat, a bőrérzékeltést, a játékot a szappannal. Nemcsak ismételte a kellemes élményt, hanem közölt is: tudtomra adta, hogy szeretne újra a nagy kádban fürdeni. Ez a példa is jól mutatja, hogy a tapasztalati anyag felidézése megismétlést jelent. Ebben vannak kisebb-nagyobb eltérések, de nagyjából azonos sorrendben egymás után következő cselekvéseket tartalmaznak. A cselekvéssor nem fordítható meg, nem bontható szét. Élménysorrendben kell leperegnien.

Egy alkalommal óvodában jártam, hogy megfigyelhessem a gyerekek utánzó játékát. A kis ovisok „közértesít” játszanak. Aprólékosan lejátsszák a vevőt, az eladót, a pénztárost. Szinte szóról szóra, gesztusról gesztusra mímelik, mindennapos tapasztalataik alapján, a szereplők hanghordozását, viselkedését. De nem mindent játszanak le ilyen részletesen. Az eladót játszó gyerek pl. egyszer csak berregő hangot ad, és kormányzó mozdulatot végez. Ezzel azt jelzi, hogy teherautón új áru érkezett. Nem játssza végig a szállítást, a rakodást, csupán mímeli, gesztussal jelzi. Azután papírból zacskót sodor, és úgy tesz, mintha belerakná a gyümölcsöt. Az új áru eladását megint részletesen játssza le, csak a szállítási epizód volt vázlatosan leegyszerűsítve.

Vagy: játék közben egy pillanatra lefekszik a gyerek, lehunyja a szemét, majd felugrik, s ezzel kezdetét veszi a játéknak egy következő epizódja. A cselekvésvázlat azt jelzi, hogy lefeküdt, aludt, felkelt, néhány pillanat alatt egy egész éjszakát játszott le. A gyerek a játék egyes szakaszait egyszerű gesztusokkal, cselekvésvázlatokkal köti össze.

A gyermekrajz

A gyerek általában 2-2 és fél éves korában tud már ceruzát fogni, és fölfedezi, hogy az nyomot hagy a papíron. Még nem is a papírra kerülő vonalaknak örül, hanem a mozgás, a mozdulat az, ami örömet szerez neki. Ez a rajzolás előfoka. A gyerek firkál, játszik azzal, hogy a ceruza mozgása nyomán vonalak maradnak a papíron, és ehhez a játékhoz hozzátartozik az, hogy közben valamilyen jelentést adjon firkájának. De a vonalak és a jelentés között még nincs tartalmi összefüggés.

Hároméves kora körül jelenik meg rajzaiban az ábrázolás szándéka. Tagolatlan egészet lát és él meg, de lerajzolni azt, amit lát, csak részletről részletre haladva tudná. Embert akar rajzolni, de valójában nem embert, hanem fejét, lábat, kezét csinál, mindegyiket külön egészként és nem egy ember testrészeként. Az óvodában megkértem a gyerekeket, hogy rajzoljanak nekem valami szépet. Ők persze nem sejtették, hogy „kísérleti nyuszik”. Különböző korú, nemű gyerekek rajzait elemeztem az óvónők segítségével:

- Egy kiscsoportos óvodás rajzában már felfedezhető, hogy a firkálást még a mozdulat öröme vezérli, de a gyerek tudja már, hogy a rajzok valamit jelentenek, valamit ábrázolnak, ezért ő is jelentést ad firkájának: napocskát, házat füvet rajzolt. A jelentés változó, hiszen arra, amit háznak mondott, öt perccel később esetleg azt mondaná, hogy vonat vagy autó.

- Több szempontú ábrázolásnak nevezzük, amit egy 5 és fél éves kislány rajzában tapasztaltam. Rajzán látható egy ház, egyidejűleg két oldalról. A ház mellett álló fa fölér a tetőig (aránytalanság); a kék ég „fent”, a zöld föld „lent” jelzés.

Utószó

Régóta gyűjtögetett élményeimmel, tapasztalataimmal megfűszerezve próbáltam a gyermekfejlődés egyes szakaszait jellemezni.

Sok mindent lehetne még írni arról a sajátos szemléleti módról, ahogyan ők, 150 cm alatt a világot látják: a gyermeki világot.

Úgy érzem, a gyermekinek a megértésével egyben saját történetünkről, gondolkodásunk alakulásáról, érzelmeink bontakozásáról, személyiségünk fejlődéséről is világosabb képet kapunk. Jobban föl tudjuk eleveníteni emlékeinket a világ megismeréséről, arról a felnőtt szemmel meglepő kíváncsiságról, ahogyan gyermekkorunkban kipróbáltuk önmagunkat egy adott helyzetben.

Amikor velük vagyok úgy érzem, nemcsak a gyereket ismerem meg jobban, hanem önmagamot is.

Felhasznált irodalom:

Mérei Ferenc: Gyermeklélektan, Gondolat-Medicina Budapest 1997

Magyarné Fazekas Ágnes

A SZABAD IDŐ ELTÖLTÉSÉNEK MÓDJAI A TIZEDIK ÉVFOLYAMRA JÁRÓ JÁSZSÁGI KÖZÉPISKOLÁSOK KÖRÉBEN

Mivel töltik szabad idejüket a jászsági középiskolák tizedikes tanulói? Tévézéssel, rádiózással, számítógépezéssel, sportolással, olvasással, a barátaikkal vagy teljesen mással? Mely televízió- és rádiócsatornákat, s azon belül milyen műsorokat részesítenek előnyben? Sportolnak-e, s ha igen, milyen sportokat űznek leggyakrabban? Vagy csupán a neten szörfölnek rendszeresen? Vajon milyen weblapokra látogatnak el legsűrűbben? Az információs társadalom bőséges kínálata mellett marad-e idő az olvasásra vagy a barátokkal való együttlétre? Dolgozatomban ezekre a kérdésekre keresem a választ.

Megállapításaimat arra a felmérésre alapozom, melyet megközelítőleg 2006 novembere és 2007 januárja között végeztem a Jászság hét középiskolájában. Szerepeljenek itt a középiskolák pontos elnevezései, melyeket a későbbiekben (főként a táblázatokban) rövidítésekkel helyettesíték: Deák Ferenc Gimnázium és Közgazdasági Szakközépiskola (DF, Jászárokszállás); Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Ipari, Mezőgazdasági, Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakképző Iskola és Kollégium (JNSZM, Jászapáti); Klapka György Szakközép- és Szakiskola (KGY, Jászberény); Lehel Vezér Gimnázium (LVG, Jászberény); Liska József Erősáramú Szakközépiskola, Gimnázium és Kollégium (LJ, Jászberény); Mészáros Lőrinc Gimnázium, Szakközépiskola és Kollégium (ML, Jászapáti); Terplán Zénó Műszaki és Közgazdasági Szakképző Iskola (TZ, Jászberény). Iskolánként két-két tizedikes osztályban töltöttem ki a kérdőívet, melyben a tanulók olvasási, könyvtárhasználati szokásaira és kedvelt szabadidős tevékenységeire kérdeztem rá. A kérdőív kitöltése mellett minden tanulónak kellett írnia egy fogalmazást is, mivel távolabbi célom, hogy vizsgáljam az olvasási, médiahasználati szokások és a fogalmazási képesség összefüggéseit. Jelen tanulmányban közölt eredmények tehát csak egy szűkebb szeletét villantják fel egy átfogó kutatásnak, elsősorban a tanulók szabadidős tevékenységeire, s az olvasásnak azon belül elfoglalt helyére összpontosítva. Ehhez a teljes vizsgált mintának a felét vettem alapul, vagyis iskolánként egy-egy osztályt, 201 tanulót, amiből 99 fiú és 102 lány, tehát a nemek aránya szerencsésen alakult.

A kérdőívnek a szabad idő eltöltésére vonatkozó részében arra kértem a tanulókat, rangsorolják a következő tevékenységeket 1-től 7-ig aszerint, hogy milyen gyakran töltik vele a szabad idejüket (1=leggyakrabban, 7=legritkábban, egy számot több